

Катерина Шевченко,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри китайської філології,
Київський національний лінгвістичний університет
<https://orcid.org/0000-0002-2451-6357>
м. Київ, Україна

Розвиток стилістичної компетентності майбутніх перекладачів китайської мови на лексико-семантичному та граматичному рівнях

Stylistic competence development of future translators of Chinese at the lexical-semantic and grammatical levels

***Анотація.** Стаття присвячена проблемі розвитку стилістичної компетентності майбутніх перекладачів китайської мови на лексико-семантичному та граматичному рівнях. Подано та проаналізовано визначення поняття стилістична компетентності. На основі освітніх програм підготовки фахівців з перекладу китайської мови в Китаї та Україні визначено основні знання, вміння та навички із галузі стилістики, які мають набути студенти. Матеріалом дослідження є освітні програми Київського національного лінгвістичного університету з підготовки бакалаврів спеціальності «Китайська мова і література та переклад, західноєвропейська мова» 2022 року та магістрів «Східна філологія: китайська мова і література, переклад, методика навчання», освітні програми Пекінського лінгвістичного університету та Сіаньського технічного університету, спеціальності переклад китайська-англійська. Охарактеризовано лексико-семантичний рівень розвитку стилістичної компетентності майбутніх перекладачів китайської мови, подано характеристику рекомендованих вправ для розвитку стилістичної компетентності фахівців перекладу китайської мови на лексико-семантичному рівні, наведені власні приклади вправ для початкового, середнього та старшого етапу вивчення китайської мови. Визначено, що науковці виділяють усні та письмові стилі мовлення та п'ять основних функціональних стилів китайської мови: розмовний, офіційно-діловий, науковий, літературно-художній, публіцистичний. Детально описані та проаналізовані вимоги до вибору лексичних, синтаксичних та граматичних одиниць при роботі з різними функціональними стилями китайської мови з метою забезпечення ефективної комунікації з носіями мови і створення адекватних та еквівалентних текстів перекладу. Детально охарактеризовано особливості розвитку стилістичної компетентності майбутніх перекладачів китайської мови на граматичному рівні, подано характеристику основних стилістичних фігур та прийомів, які є обов'язковими для вивчення студентами задля здійснення професійної діяльності на високому рівні.*

Ключові слова: стилістична компетентність, китайська мова, підготовка перекладачів, лексико-семантичний рівень, граматичний рівень, стилістичні фігури.

Summary. The article is devoted to the problem of developing the stylistic competence of future translators of the Chinese language at the lexical-semantic and grammatical levels. The definition of the concept of stylistic competence is presented and analyzed. The analysis was based on the educational programs of China and Ukraine for training translation specialists of Chinese language. According to these documents, students must acquire the basic stylistic knowledges, abilities and skills, which could help them to develop their translation abilities. The material of the research are the educational programs of Kyiv National Linguistic University for the bachelors training, specialty "Chinese language, literature and translation, Western European language" of 2022 and master's training educational program "Oriental philology: Chinese language and literature, translation, teaching methods", educational programs of Beijing Linguistics University and Xi'an University of Technology, specialty Chinese-English translation. The lexical-semantic level of stylistic competence development of the Chinese language future translators is characterized. The characteristics of recommended exercises for Chinese language translation specialists stylistic competence development at the lexical-semantic level are given. We created examples of exercises for elementary, intermediate and advanced levels of Chinese language learning are given. It was determined that scientists mostly distinguish oral and written functional styles, which must be divided for five main functional styles of the Chinese language: conversational, official-business, scientific (or academic), literary-artistic, journalistic. The requirements for the selection of lexical, syntactic and grammatical units for working with Chinese different functional styles are described and analyzed in detail. The peculiarities of the stylistic competence development of Chinese language future translators at the grammatical level are described in detail. The main stylistic figures and techniques are described. They are necessary for students to study in order to train their professional skills at advanced level.

Key words: stylistic competence, Chinese language, training of translators, lexical-semantic level, grammatical level, stylistic figures.

Вступ. Останнім часом увага вітчизняних науковців все більше приділяється стилістичній компетентності учнів середньої школи та студентів закладів вищої освіти, її формуванню та розвитку. Стилiстична компетентність є одним із найважливіших компонентів комунікативної компетентності основи підготовки філологів, фахівців перекладу. Стосовно формування та розвитку стилістичної компетентності у студентів-китаєзнавців досліджень вкрай мало, тому дослідження особливостей розвитку стилістичної компетентності на лексико-семантичному та граматичному рівні у майбутніх перекладачів китайської мови є **актуальним** та результати дослідження можуть бути корисними для викладачів китайської мови

та науковців, які займаються дослідженнями в галузі стилістики та методики викладання китайської мови у закладах вищої освіти.

Метою нашого дослідження є детальний аналіз особливостей розвитку стилістичної компетентності на лексико-семантичному та граматичному рівнях у майбутніх перекладачів китайської мови.

Проблемі визначення стилістичної компетентності та особливостей її формування з української мови приділяли увагу багато дослідників, а саме: М. І. Пентилюк, І. А. Кучеренко, Л. В. Рускуліс, В. В. Бабенко, та інші. Проблема розвитку стилістичної компетентності у студентів, які вивчають китайську мову здебільшого займаються китайські дослідники, такі як: Лі Жуо Юй, Чень Гуан Лей, Жу Си Я та інші. Вимоги до рівня розвитку стилістичної компетентності з китайської мови також прописані у різних методичних розробках, навчальних посібниках, освітніх та робочих програмах китайських університетів, що займаються підготовкою іноземних студентів, допомагають їм в оволодінні китайською мовою, а також з підготовки студентів спеціальності переклад. В Україні підготовку перекладачів китайської мови також координують різні положення університетів, що стосуються організації навчального процесу, освітні програми та програми навчальних дисциплін з фаху.

За основу дослідження, ми вирішили взяти навчальний посібник «Стилістика китайської мови» У Лі Цюаня, освітні програми Пекінського лінгвістичного університету Сіаньського технічного університету та освітні програми провідних українських закладів вищої освіти, які готують фахівців перекладу китайської мови, спеціальності переклад китайська-англійська мова, де описані основні вміння та навички, якими має оволодіти перекладач, а також робочі програми зі стилістики китайської мови для підготовки іноземних студентів у Китаї, спеціальність «Переклад: китайська-англійська мова» та програми зі стилістики китайської мови українських університетів.

Методологія та методи дослідження. Нами було використано такі загальнонаукові методи як аналіз, синтез лінгвістичних, педагогічних джерел та метод систематизації і класифікації, подано власну класифікацію вправ з прикладами для розвитку стилістичної компетентності на лексико-семантичному та граматичному рівні у майбутніх перекладачів китайської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система підготовки фахівців перекладу китайської мови потребує постійного удосконалення. В умовах швидкого прогресу, розвитку мови появи нових слів та виразів, формування та розвиток стилістичної компетентності майбутніх фахівців перекладу китайської мови у рамках

систематичного, повноцінного розвитку загальної комунікативної компетентності потребує нових підходів. Вимагає розробляти нові методи її розвитку та удосконалювати вже існуючі. Аналізуючи роботи науковців України та закордону присвячені стилістичній компетентності та спираючись на власний досвід викладання китайської мови в закладах вищої освіти, ми вважаємо доцільним зробити саме аналіз особливостей розвитку стилістичної компетентності на рівнях лексики і граматики, як основних у підготовці конкурентоспроможного перекладача.

Зазначимо, що у підході до визначення поняття стилістичної компетентності, ми вважаємо найбільш повним розроблене дослідницею Рускуліс Л. В., яка наводить таке визначення поняття Стилістична компетенція, як здатність засвоїти стилістичну систему мови на фонетичному, лексико-семантичному, фразеологічному й граматичному рівнях [4].

Ми вважаємо, що у формуванні стилістичної компетентності майбутніх фахівців перекладу китайської мови найважливішу ролі відіграють всі чотири рівня, але лексико-семантичний та граматичний викликають більше проблем, через значний словниковий запас китайської мови, в тому числі і стилістично-забарвлений, та велику кількість граматичних конструкцій, які часто відіграють додаткові функції пов'язані зі стилістикою.

Аналізуючи освітні програми Київського національного лінгвістичного університету з підготовки бакалаврів спеціальності «Китайська мова і література та переклад, західноєвропейська мова» 2022 року та магістрів «Східна філологія: китайська мова і література, переклад, методика навчання» ми визначили, що фахівець перекладу китайської мови рівня магістр має мати такі вміння, знання та навички пов'язані зі стилістичною компетенцією, а саме: вміти застосовувати знання про експресивні, емоційні, логічні засоби мови та техніку мовлення для організації успішної комунікації, демонструвати здатність самостійно збирати і систематизувати мовні, літературні, фольклорні факти, інтерпретувати й перекладати тексти різних стилів і жанрів (наприклад літературно-художнього, офіційно-ділового та інших); самостійно створювати, аналізувати й редагувати китайськомовні тексти різних стилів та жанрів, обирати оптимальні підходи і методи до аналізу конкретного лінгвістичного тексту; планувати, організовувати, здійснювати і презентувати дослідження або інноваційні розробки в галузі стилістики китайської мови; демонструвати знання стилістичних норм китайської мови на рівні С1 в усному та письмовому різновидах у широкому спектрі контекстів і соціального оточення [3].

У навчальному посібнику зі стилістики, автора У Лі Цюань зазначається, що на всіх етапах вивчення китайської мови має розвиватися стилістична компетенція через: розвиток вмінь та навичок розрізняти функціональні стилі китайської мови, підбирати лексику і граматичні конструкції відповідно до стилю, а у підготовці до перекладацької діяльності ще й уміння перекладати тексти з вихідної мови мовою перекладу максимально зберігаючи особливості функціонального стилю двох мов, а також емоційного навантаження текстів розмовного та літературно-художнього жанру [7].

Китайські дослідники наголошують, що саме розвиток стилістичної компетентності сприяє кращому засвоєнню китайської мови іноземцями, через правильне розуміння функціонального стилю мовлення, яке допомагає наблизити мовний рівень до реального вільного спілкування в різних ситуаціях [5]. Більшість науковців України та Китаю виділяють усні та письмові стилі мовлення та 5 основних функціональних стилів китайської мови: розмовний, офіційно-діловий, науковий, літературно-художній, публіцистичний [6].

Зазначимо, що фахівець з перекладу, який працює з китайською мовою обов'язково має знати особливості всіх функціональних стилів цієї мови і мови перекладу та вміти застосовувати ці знання на практиці. В китайській мові чіткий розподіл стилів на усні та письмові, де розмовний буде ледь не єдиним явним представником усних стилів мовлення, а літературно-художній частковим (діалоги героїв), дозволяє визначити певні вимови до лексичних, синтаксичних та граматичних одиниць, які у письмових стилях будуть більш формальними, переважно двоскладовими.

Важливим у розвитку стилістичної компетентності у майбутніх фахівців перекладу китайської мови на лексико-семантичному рівні, вважаємо, закріплення правил вживання у письмових стилях китайської мови лексики суто письмового, формального характеру, лексеми усного мовлення категорично заборонені. Слід зазначити, що характерною рисою усної китайської мови є омонімія та полісемія, які ускладнюють сприйняття текстів на слух та іноді заважають правильному сприйняттю змісту повідомлень, саме тому у дискурсах, які вимагають точності та однозначності частіше використовуються двоскладові лексичні одиниці, де один елемент вказує на значення а другий уточнює перший. Наприклад у науковому стилі 能够 вживається замість 能 у значенні бути спроможним, 具有 замість 有 у значенні володіти, 给予 надавати, замість неформального 给, тощо. Такі чіткі правила допомагають досягти формальності, однозначності та точності, які є одними з найважливіших вимог наукового стилю китайської мови. Насамперед, у побутовому спілкуванні

розмовного жанру вживати деякі складні лексеми, письмового характеру буде не грубою помилкою, але не доречним, можна зіткнутися з непорозуміннями з боку носіїв мови. Хоча, важливо, у розмові зі старшими, або людьми, які займають більш високі посади розмовляти формально, наприклад, використовуючи ввічливі звертання, все одно більшість лексики буде не такою формальною, як у діловому спілкуванні або у наукових кругах, на семінарах, конференціях тощо. Так, і діловому спілкуванні часто використовуються веньянізми (слова та вирази, зі старої китайської мови, яка була поширена на території КНР до 1949 року). Наприклад, 尊敬的 – вельмишановний, 此致敬礼 – з повагою вживаються у ділових листах, 您贵方 Ваша шановна сторона, компанія часто використовується в усному мовленні ділового дискурсу, на переговорах та офіційних зустрічах партерів по бізнесу. Таким чином китайці висловлюють повагу до іншої сторони, частиною ділового етикету.

Отже, лексико-семантичний рівень передбачає формування навичок та вмій швидкого і правильного добору більш точної лексичної одиниці, семантика якої буде відповідати вимогам певного стилю мовлення китайської мови і підходити саме під конкретну ситуацію спілкування. Також, у розвитку стилістичної компетентності студентів на рівні лексики, викладачу китайської мови слід не тільки працювати над закріпленням в активному та пасивному словникові студентів відповідних лексем, а й чітко пояснювати сфери вживання, приклади вживання, стилі та жанри в яких можна і бажано вживати конкретну одиницю мови, і де категорично не можна.

Для закріплення та тренування навичок та вмій, що допомагають розвивати стилістичну компетенцію на лексико-семантичному рівні доречно використовувати різні вправи. Починаючи з початкових етапів вивчення китайської мови ознайомлювати студентів з емоційно-забарвленою та нейтральною лексикою, а також основними стилістичними прийомами, які вживаються китайській мові, такими як метафора, метонімія, гіпербола, епітет. уособлення та повтор. Не менш важливими є засоби створення додаткового стилістичного забарвлення нейтральної лексики, такі як суфікси 儿 та 子.

Актуальні вправи: читання та переклад спочатку речень з емоційно-забарвленою лексикою, а потім пошук та аналіз її; виразне читання короткого тексту з необхідною інтонацією; складання словників етимологічно забарвлених лексичних одиниць та складання речень з ними; переклад лексичних одиниць з суфіксами 儿 та 子 та їхній аналіз.

На середньому етапі (3, 4 курс) можна використовувати ті ж самі вправи та ускладнювати речення, повідомлення, тексти, додавати вправи на пошук стилістичних прийомів.

На старших етапах (5 курс) вправи на розвиток стилістичної компетентності на лексико-семантичному рівні максимально ускладнюються, наприклад, переклад текстів різних жанрів та аналіз лексики на ту, що може вживатися різних стилях та ту, що вживається тільки в конкретних; переклад автентичних текстів ХХ–ХХІ сторіччя літературно-художнього стилю з пошуком та аналізом всіх стилістичних прийомів, порівняльний аналіз художніх текстів до ХХ сторіччя (написані мовою веньянь) та текстів ХХ–ХХІ сторіччя на наявність емоційно-забарвленої лексики та стилістичних прийомів.

Не менш важливим у розвитку та формуванні стилістичної компетентності є граматичний рівень. Граматика китайської мови відіграє важливу роль у правильній побудові речень, а саме прямий порядок слів у реченні, де позицію перед або після підмета можуть міняти тільки обставина місця та обставина часу. Поширена структура речення: обставина часу – підмет – обставина місця – дієслово – додаток. Як синтаксичні прийоми, що можуть змінити цей порядок, стилістику китайської мови цікавлять інверсії, антитеза, еліпсис, повтор, паралелізм, градація та риторичні запитання. А також, китайська мова насичена граматичними конструкціями, які не завжди мають зрозумілу логіку побудови для українського фахівця з китайської філології та перекладознавства, значно змінюють зміст речення або тексту, і часто відіграють важливу роль у зміні емоційного забарвлення речення або тексту, а також виділяють окремі компоненти задля привернення уваги.

Зазначимо, що інверсія в китайській мові не стандартний спосіб побудови речення, може переставлятися місцями слова, словосполучення, та навіть короткі прості речення. Ця стилістична фігура одна з найпоширеніших в китайській мові, використовується в усіх стилях мовлення, але частіше в розмовному, зазвичай коли треба привернути увагу до чогось конкретного.

Приклад з розмовного стилю: 放心吧，爸爸妈妈！ Та не хвилюйтеся ви так, батьки! Звичний порядок爸爸妈妈放心吧。 Тато, мамо не хвилюйтесь. Відрізняється за емоційним забарвленням.

Іншою цікавою фігурою є антитеза, яка має на меті порівняти 2 антонімічних поняття або твердження, більш точно описати їх за допомогою контрасту (У Лі Цюань, 2004). Притаманна розмовному та літературно-художньому стилям. Наприклад, 热爱的朋友，痛恨的敌人！ Гаряче любити друзів, люто ненавидіти ворогів!

Еліпсис стилістична фігура, що являє собою пропуск висловлювань, або частини висловлювання, які можуть бути легко відтворенні за контекстом. (У Лі Цюань, 2004). Характерний для розмовного стилю. Наприклад, 你（是）谁呀？你谁呀？ Ти хто? Зв'язку

是 можна опустити, адже зміст питання зрозумілий за контекстом. В цьому реченні еліпсис використовується для позначення негативного ставлення особи, яка питає до свого співбесідника.

Повтор синтаксична фігура, яка являє собою повторення окремого слова, словосполучення або речення, вживається для додавання реченню експресії. Може вживатися в різних стилях, поширений у літературно-художньому. Наприклад, речення з роману Лао Ше «Рікша» 车, 车, 车是自己的饭碗。– Коляска, коляска, коляска це власна миска рису. Підкреслюється важливість мати власну коляску для заробітку.

Слід додати, що фахівці китайської граматики та стилістики також виділяють синтаксичний повтор, який слугує для емоційного підкреслення окремих елементів висловлювання, членів речення, у письмовому мовленні виділяється комою, наприклад 我, 我是你的朋友! Я, я твій друг!

Різниця між синтаксичною фігурою Повтор та синтаксичним повтором, полягає в використанні їх для різних цілей. У першому випадку все речення наділене експресією, у другому увага концентрується на Я, суб'єкті висловлювання або підметі.

Градація побудова синтаксичних одиниць, де кожний елемент структури переважає над попереднім. Слугує для підвищення емоційного напруження. Більш часто зустрічається розмовному та літературно-художньому функціональних стилях. Наприклад, 时间一天一天过去, 一月一月过去, 一年一年过去, 而你却还在这里浪费青春! Час проходить день за днем, місяць за місяцем, рік за роком, а ти все там, марно витрачаєш молодість! Тут, цей стилістичний прийом допомагає більш яскраво висловити почуття спікера, підтверджує його емоційний стан хвилювання за адресата повідомлення.

Слід наголосити, що для стилістики китайської мови, особливою синтаксичною фігурою є паралелізм. Сутність його полягає у повній або частковій тотожності структури частин складного речення або висловлювання (У Лі Цюань, 2004). Розрізняють два типи: парна побудова (对偶) та паралельний ряд (排比) паралелізм, у першому випадку дві частини висловлювання мають абсолютно однакову кількість лексичних одиниць, які при цьому стоять у чіткому паралельному порядку в частинах речення, дзеркально рівні за граматичними функціями, лексичним обсягом, і кількістю ієрогліфів. Поширений в поезії, особливо давній, приказках та художній літературі. Наприклад, 海内存知己, 天涯若比邻. Якщо друг справжній, то він близький навіть якщо живе дуже далеко. (Дослівний переклад Не важливо живе в морі або на краю землі, бути з другом близько, немов він поряд). Другий вид паралелізму не такий точний, речення

складаються з трьох або більше частин, які близькі за змістовим, семантичним складом і мають схожу структуру (У Лі Цюань, 2004). Також часто зустрічається в поезії, (особливо епохи Тан, 618–907рр.), приказках та художній літературі. Наприклад, 选择博爱, 就是选择对情感的珍视。选择博爱, 就是选择对万物的眷恋。选择博爱, 就是选择高远的人生志向。 Обирати гуманність, це і є вибір цінувати почуття. Обирати гуманність, це і є вибір любові до усього живого. Обирати гуманність, це і є вибір ідеального, піднесеного життя.

Слід зазначити, що для майбутнього перекладача і давньої і сучасної китайської літератури, правильне та чітке розуміння явища паралелізму є обов'язковим. Формування стилістичної компетентності на всіх рівнях передбачає розвиток вмінь максимально наближувати переклад до стилістичної забарвленості оригіналу, де паралелізм відіграє одну із ключових ролей, надає китайському тексту оригінальності та самобутності, певної високо парності та піднесеності. Поети Китаю з давніх часів і нині звертаються до цього прийому організації синтаксичних структур, який традиційно вважається класичним і невід'ємним у «Високій» літературі Китаю. Науковці Давнього Китаю вчилися творити враховуючи правила складання віршів, де основною вимогою був вдалий та благозвучний підбір пар, які пояснюють, доповнюють, розкривають та прикрашають одна одну.

Вправи для розвитку стилістичної компетентності на граматичному рівні на початкових етапах більше спрямовані на розвиток вмінь розрізняти функціональні стилі, а саме розмовний та літературно-художній. Всі інші стилі вивчаються на середньому та старшому рівнях, через складність лексики та граматичних конструкцій. На старших курсах поглиблюється робота з літературно-художнім стилем, для перекладу і аналізу використовуються тексти більші за обсягом та складніші за граматичними структурами.

Приклади вправ для середнього і старшого рівнів: прочитати текст та визначити до якого жанру він відноситься; зробити стилістичний аналіз тексту; перекласти текст та визначити основні труднощі з якими зіткнулися під час перекладу, прочитати текст та охарактеризувати стиль, до якого відноситься, описати основні особливості жанру та стилю, за допомогою яких було зроблено висновки, тощо.

Висновки з дослідження. Отже, ефективність розвитку стилістичної компетентності на лексико-семантичному та граматичному рівнях у майбутніх перекладачів китайської мови, залежить від оволодіння стилістичними знаннями, вміннями та навичками, важливо надавати студентам детальну і максимально зрозумілу інформацію про роль лексики та граматики у стилістичному забарвленні

повідомлень та текстів. Обов'язково практично тренувати набуті знання за допомогою вправ, актуально також використовувати інтерактивні методи, симуляцію діяльності перекладача, ігри, при цьому застосовувати тексти різних жанрів та функціональних стилів, різні дискурси, усно та письмово, щоб автоматизувати вміння і навички студентів, з розрізнення стилів, вибору найбільш семантично точних лексичних одиниць та граматичних конструкцій, які будуть наближувати тексти перекладу до реальної ситуації спілкування у різних сферах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко В. В. Стилiстичнi вправи як iнструмент формування стилiстичної компетентностi майбутнiх учителiв-словесникiв. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_ped_2018_2_16
2. Кучеренко I.A. Формування стилiстичної компетентностi старшокласникiв URL: https://library.udpu.edu.ua/libraryfiles/zbirnik_nayk_praz/2006/2006_23.pdf
3. Освітнi програми КНЛУ. URL: <https://www.knlu.edu.ua/osvita/osvitno-profesiini-prohamy.html>
4. Рускулiс Л. В. Формування стилiстичної компетентностi учнiв: лiнгводидактичний аспект. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/bjls/article/view/1859/1875>
5. 陈光磊。 对外汉语的语用修辞教学。URL: https://wenku.baidu.com/view/89549c284b73f242336c5f2f.html?_wks_ =1694953492505
6. 吴礼权。现代汉语修辞学。URL: <file:///D:/работа%20для%20студентов/стилистика%20кит%20мова.pdf>
7. 兴安职业技术学院。语文教育专业人才培养方案。URL: <https://www.nmxy.cn/upload/files/2019/9/41e127eb0f169b1.pdf>